

BOOKA.

Knjiga **090**

FREDERIK BEGBEDE
ŽIVOT BEZ KRAJA

Naslov originala

FREDÉRIC BEIGBEDER

UNE VIE SANS FIN

Copyright © Frédéric Beigbeder et les
Éditions Grasset & Fasquelle, 2018.

ZA IZDAVAČA

Ivan Bevc

Nika Strugar Bevc

© za srpsko izdanje

BOOKA

11000 Beograd, Kapetan Mišina 8

office@booka.in

www.booka.in

PREVOD S FRANCUSKOG

Novak Golubović

LEKTURA

Agencija Tekstogradnja

KOREKTURA

Borka Slepčević

PRELOM

Bodin Jovanović

DIZAJN KORICA

Nikola Korać

ŠTAMPA

DMD Štamparija

Beograd, 2019.

Drugo izdanje

Sva prava zadržana.

Nijedan deo ove knjige ne može se koristiti
niti reprodukovati u bilo kom obliku bez
pismene saglasnosti izdavača.

ŽIVOT BEZ KRAJA
FREDERIK BEGBEDE

Za Kloe, Laru i Unu

„Smilovao nam se svemogući Bog, otpustio nam grijeh
naše i priveo nas u život vječni.

Amen.“

Katolički misal

„Volimo smrt onoliko koliko vi volite život.“

Osama bin Laden

„Čak i da je njih devetsto devedeset pet miliona tamo, a
ja ovamo sam, ipak oni nisu u pravu, Lola, a ja jesam, jer
ja jedini znam šta hoću: neću više da umirem.“

Luj-Ferdinand Selin, *Putovanje nakraj noći*¹

1 Prevod: Ivanka Pavlović, Nolit, 1981. (Prim. prev.)

MALO OBJAŠNENJE KOJE IMA SVOJ ZNAČAJ

„Razlika između fikcije i stvarnosti je u tome što fikcija mora biti uverljiva“, kaže Mark Tven. Ali šta raditi kada stvarnost to više nije? Danas je nauka luđa od fikcije. Evo dela „naučne nefantastike“; romana u kome su svi prikazani naučni napreci već objavljeni u časopisima *Science* ili *Nature*. Intervjui s pravim lekarima, istraživačima, biologima i genetičarima prepisani su onako kako su zabeleženi između 2015. i 2017. godine. Sve poimence pomenute osobe ili nazivi preduzeća, adrese, otkrića, startap kompanije, mašine, lekovi i kliničke ustanove zaista postoje. Promenio sam samo imena svojih bližnjih, kako im ne bih stvarao neprijatnosti.

Kada sam započinjao ovo istraživanje ljudske besmrtnosti, nisam mogao ni da zamislim kuda će me ono odvesti.

Autor odbija svaku odgovornost za posledice ove knjige po ljudsku vrstu (uopšte) i dužinu života svog čitaoca (posebno).

F. B.

1.

UMRETI NIJE OPCIJA

„Smrt, to je glupost.“
Frensis Bejkon Fransisu Đakobetiju
(septembar 1991.)

Ukoliko je nebo vedro, smrt se može videti svake noći. Dovoljno je podići pogled. Svetlost ugaslih zvezda prešla je galaksiju. Daleke zvezde, već milenijumima iščezle, uporno nas sa svoda podsećaju na sebe. Dešava mi se da telefoniram nekome ko je upravo sahranjen i da čujem njegov glas, netaknut, na njegovoj govornoj pošti. To izaziva paradoksalno osećanje. Nakon koliko vremena svetlost zgasne kad zvezda iščezne? Koliko nedelja treba telefonskoj kompaniji da obriše elektronsku sekretaricu leša? Između umiranja i izumiranja postoji međuprostor: zvezde su dokaz da možemo nastaviti da sijamo nakon smrti. Kada prođe ovaj *light gap*, neizbežno stiže trenutak kada blesak nestalog sunca tinja kao plamen sveće koja samo što se ne ugasi. Zračak okleva, zvezda se umara, sekretarica ćuti, plamen drhti. Ako pažljivo posmatramo smrt, vidimo da odsutne zvezde trepere tek nešto slabije od živih sunaca. Njihov oreol slabi, njihovo svetlucanje bleedi. Mrtva zvezda počinje da namiguje, kao da nam šalje SOS poruku... I dalje se drži.

Moje vaskrsenje započelo je u Parizu, u kvartu atentata, na dan vrhunca zagađenja finim česticama. Odveo sam ćerku u jedan neobistro po imenu „Žuvans“.² Ona je uzela tanjir španskih kobasica, a ja sam pio džin-tonik s krastavcem. Od pronalaska smartfona izgubili smo naviku da međusobno razgovaramo. Ona je pregledala svoj votsap dok sam ja pratio top-modele na Instagramu. Pitao sam je koji bi poklon najviše volela za rođendan. Odgovorila mi je: „Selfi s Robertom Patinsonom“. Moja prva reakcija bila je zaprepašćenje. Međutim, pošto sam dobro razmislio, u mom poslu televizijskog voditelja, ja takođe tražim selfije. Tip koji propituje glumce, pevače, sportiste i političare pred kamerama ne radi ništa drugo osim što u dugim kadrovima stoji pored osoba koje su zanimljivije od njega. Uostalom, kada izađem na ulicu, prolaznici zahtevaju da se zajedno slikamo njihovim telefonom, a ako dobrovoljno prihvatim, to je zato što sam upravo i sâm izveo isto na svojoj bini okruženoj projektorima. Svi mi vodimo isti neživot; želimo da zasijamo na svetlosti drugih. Moderan čovek je hrpa od 75.000 milijardi ćelija koje žele da se pretvore u piksele.

Selfi izložen na socijalnim mrežama nova je ideologija našeg doba: ono što italijanski pisac Andrea Ingleze naziva „jedinom opravdanom strašću, onom neprestane samopromocije“. Postoji aristokratska hijerarhija koju selfi propisuje. Samostalni selfiji na kojima se izlažemo

ispred nekog spomenika ili pejzaža imaju jedno značenje: ja sam išao tamo, a ti nisi. Selfi je vizuelna biografija, elektronska vizitkarta, stepenik na društvenoj lestvici. Selfi pored neke poznate ličnosti mnogo je zasićeniji značenjem. Selfista želi da dokaže da je sreo nekog poznatijeg nego njegov sused. Niko ne traži selfi nekom nepoznatom, izuzev ako imaju neku fizičku posebnost: patuljak, hidrocefalus, čovek-slono, ili neko ko je pretrpeo teške opekotine. Selfi je izjava ljubavi, ali ne samo to: on je takođe dokaz identiteta („*the medium is the message*“, predvideo je Makluan i ne zamišljajući da će ceo svet postati medij). Ako postavim selfi na kome sam pored Marion Kotjar, ne izražavam istu stvar kao kada se ovekovečim pored Ameli Notomb.³ Selfi vam omogućava da se predstavite: pogledajte kako sam lep ispred ovog spomenika, sa ovom osobom, u ovoj zemlji, na ovoj plaži, i još vam se plazim. Sada me bolje poznajete: ležim na suncu, stavljam prst na antenu Ajfelovog tornja, pridržavam Toranj u Pizi da ne padne, putujem, ne shvatam sebe ozbiljno, postojim jer sam sreo poznatu ličnost. Selfi je pokušaj da se prisvoji nadmoćna slava, da se probuši balon aristokratije. Selfi je vrsta komunizma: on je oružje pešadije u ratu glamura. Ne poziramo pored bilo koga: želimo da nas ličnost drugoga oboji. Fotografija s nekim poznatim neka je vrsta kanibalizma: ona guta auru zvezde. Tera me u neku novu orbitu. Selfi je novi jezik jedne narcisoidne epohe: on zamenjuje kartezijanski *cogito*. „Mislím dakle postojim“ postaje „Poziram dakle postojim“. Ako se fotografišem s Leonardom Dikaprijem, ja sam moćniji od tebe, koji poziraš sa svojom majkom na skijanju. Uostalom, tvoja majka bi rado napravila selfi pored Dikaprija. A Dikaprio pored

3 Belgijska književnica. (Prim. prev.)

pape. A papa s detetom s Daunovim sindromom. Da li to znači da je najbitnija osoba na svetu dete s Daunovim sindromom? Ne, grešim: papa je izuzetak koji potvrđuje pravilo maksimizacije popularnosti putem prenosive fotografije. Papa je razorio sistem egoaristokratskog snobizma koji je započeo Direr 1506. svojim Rozenkranc oltarom, na kome je umetnik naslikao sebe ispod Svete Marije Majke Božje.

Logika selfija može se sažeti na sledeći način: Benabar⁴ će želeći selfi s Bonom, ali Bono neće želeći selfi pored Benabara. Stoga postoji nova klasna borba svakoga dana, na svim ulicama širom sveta, čiji je jedini cilj medijska prevlast, prikazivanje nadmoćne popularnosti, napredak na skali poznatosti. Borba se sastoji od upoređivanja JMB broja (Jedinica Medijske Buke), kojim svako raspolaže: TV ili radio prilozima, fotografije u štampi, lajkovi na Fejsbuku, pregledi na Jutjubu, retvitovi itd. To je bitka protiv anonimnosti, u kojoj se poeni lako broje, i u kojoj pobednici preziru gubitnike. Predlažem da se to novo nasilje krsti *selfizmom*. To je svetski rat bez vojske, neprekidan, u kome nema primirja, 24 sata dnevno: „rat svih protiv svih“, „*bellum omnium contra omnes*“ koji je definisao Thomas Hobs, najzad tehnički organizovan i istog trenutka uknjižen. Na svojoj prvoj konferenciji za štampu nakon inauguracije u januaru 2017. godine, američki predsednik Donald Tramp nije želeo da izloži svoju viziju Amerike, niti geopolitiku budućeg sveta: samo je uporedio broj gledalaca ceremonije svoje inauguracije s brojem gledalaca inauguracije svog prethodnika. Ne isključujem se uopšte iz ove egzistencijalne borbe: i sâm sam bio veoma ponosan da pokažem svoje selfije sa Žakom Ditronkom⁵ ili

4 Francuski pevač. (Prim. prev.)

5 Francuski pevač, kompozitor i glumac. (Prim. prev.)

Dejvidom Bouvijem na svojoj fan stranici sa 135.000 lajkova. Međutim, sebe smatram izuzetno usamljenim već pedesetak godina. Izvan selfija i snimanja, ne srećem se s ljudskim bićima. Naizmenična usamljenost i žamor štite me od neprijatnih pitanja o smislu mog života.

Ponekad je jedini način da proverim jesam li živ to da na svojoj Fejsbuk stranici pogledam koliko je ljudi lajkovalo moj poslednji post. Za preko 100.000 lajkova, desi mi se da dobijem erekciju.

Ono što me je zabrinulo te noći kod moje ćerke bilo je to što nije sanjala da poljubi Roberta Patinsona, niti da razgovara s njim ili ga upozna. Želela je samo da postavi svoje lice pored njegovog na društvenim mrežama kako bi dokazala svojim drugaricama da ga je zaista srela. Svi mi, kao i ona, učestvujemo u toj divljoj trci. Veliki ili mali, mladi ili stari, bogati ili siromašni, poznati ili nepoznati, postaviti svoju fotografiju postalo je važnije nego potpisati se na čeku ili venčanom listu. Željni smo toga da nam prepoznaju lice. Većina Zemljana urla u prazninu svoju nezasitu potrebu da bude posmatrana ili jednostavno primećena. Želimo da budemo uzeti u razmatranje. Naše lice je gladno klikova. A ako imam više lajkova nego ti, to je dokaz da sam srećan, kao što i na televiziji voditelj koji ima više publike veruje da je voljeniji od svojih kolega. Takva je logika selfiste: uništenje drugog putem maksimizacije javne ljubavi. Nešto se desilo s digitalnom revolucijom: mutacija egocentrizma u planetarnu ideologiju. Pošto više nemamo uticaja na svet, ostaje nam samo lični horizont. Nekada je dominacija bila rezervisana za dvorsko plemstvo, zatim za filmske zvezde. Otkako je svako ljudsko biće medij, svi žele da vrše takvu dominaciju nad svojim bližnjim. Svuda.

Kada je Robert Patinson došao u Kan da promoviše svoj film *Maps to the Stars*, u nedostatku selfija s mojom

ćerkom Romi, mogao sam bar da iznudim fotografiju sa autogramom. U garderobi pre moje emisije, napisao joj je nekoliko reči crvenim flomasterom na svojoj slici iscepanoj iz *Voga*: „To Romy with love xoxoxo Bob“. Nije mi rekla hvala, već se zadovoljila pitanjem:

– Kuneš se da nisi sâm potpisao sliku?

Izrodili smo generaciju punu sumnje. Ali ono što me je najviše povredilo jeste to što moja ćerka nikada, ali nikada, nije tražila selfi sa svojim ocem.

Ove godine, moja majka je imala srčani udar, a otac mi je pao u holu hotela. Postao sam redovan u pariskim bolnicama. Tako sam naučio šta je vaskularni stent i otkrio postojanje titanijumskih proteza za kolena. Počeo sam da mrzim starost: predvorje groba. Imao sam preplaćen posao, lepu desetogodišnju ćerku, tripleks u centru Pariza i BMW hibrid. Nije mi se žurilo da izgubim sve te pogodnosti. Po povratku s klinike, Romi je ušla u kuhinju delujući zabrinuto.

– Tata, ako sam ja dobro razumela, svi umiru? Desiće se to i dedi i babi, pa mami, pa tebi, meni, životinjama, drveću i cveću?

Romi je zurila u mene kao da sam Bog Otac, a bio sam samo otac porodice, stažista na ubrzanom kursu iz korišćenja usluga kardiovaskularne i ortopedske hirurgije. Trebalo je da prestanem da rastvaram bromazepam u svojoj jutarnjoj koka-koli kako bih joj pomogao da se smiri. Malo me je sramota da priznam, ali nikada nisam pomišljao da će moji otac i majka jednog dana biti osamdesetogodišnjaci, a da će onda doći red na mene, a potom i na Romi. Matematika i starost nikad mi nisu bile jača strana. Pod žutom kosom savršene male lutke, dve plave sfere počele su da se pune vodom između mikrotalasne i frižidera koji bruji. Setio sam se njene pobune

kad joj je majka saopštila da Deda Mraz ne postoji: Romi mrzi laži. Zatim je vrlo ljubazno dodala:

– Tata, ja ne želim da ti umreš...

Kako je lepo spustiti gard... Ovog puta sam ja zasuzio zagnjurivši nos u njen slatki šampon s mandarinom i limetom. Nikako nisam uspevaao da shvatim kako je jedan tako ružan čovek mogao da dobije jednu tako lepu ćerku.

– Ne brini, dušo – odgovorio sam joj – od ovog trenutka, niko ne umire.

Bilo je lepo videti nas, kao što je to često slučaj s tužnim ljudima. Nesreća oplemenjuje oko posmatrača. Sve srećne porodice liče jedna na drugu, piše Tolstoj na početku *Ane Karenjine*, ali dodaje da je svaka nesreća jedinstvena. Ne slažem se: smrt je jedna sasvim obična nesreća. Pročistio sam grlo kao moj deda, koji je bio vojno lice, kad je smatrao da valja ponovo uspostaviti red u svojoj kući.

– Ljubavi, potpuno si pogrešno shvatila: naravno, ljudi, životinje i drveće umiru već hiljadama godina, ali počevši od nas, s tim je gotovo.

Preostalo mi je još samo da održim ovo nesmotreno obećanje.

Romi je bila veoma uzbuđena što ćemo ići u Švajcarsku da posetimo Genomsku kliniku.

– Hoćemo li jesti fondi?

To joj je omiljeno jelo. Cela ova avantura počela je daleko u Ženevi našim sastankom s profesorom Stilijanansom Antonarakisom. Pod izgovorom da pripremam emisiju o besmrtnosti, izdejtvoval sam sastanak s grčkim naučnikom kako bi nam objasnio na koji će način izmene dezoksiribonukleinske kiseline produžiti naše postojanje. Te nedelje je ćerka bila kod mene, pa sam je poveo sa sobom. Objavljivanje nekoliko transhumanističkih eseja dalo mi je ideju da organizujem program na temu „Smrt smrti“, sa Lorenom Alegzandrom,⁶ Stilijanansom Antonarakisom,⁷ Likom Ferijem,⁸ Dmitrijem Ickovom,⁹ Matijeom Teransom¹⁰ i Sergejem Brinom¹¹ iz *Gugla*. Romi je spavala, ispružena u taksiju koji je išao duž Ženevskog jezera. Sunce je zapalilo snežni vrh Jure, niz koji se jedan oblak slivao poput lavine prozirne izmaglice. Upravo je ovaj beli krajolik nadahnuo Meri Šeli da napiše *Frankenštajna*. Je li slučajnost što profesor Antonarakis baš u Ženevi radi na genetskoj manipulaciji ljudskim DNK? Ništa nije slučajno u Švajcarskoj,

6 Francuski hirurg, urolog, autor, menadžer... (Prim. prev.)

7 Švajcarski genetičar grčkog porekla. (Prim. prev.)

8 Francuski filozof i esejista, nekadašnji profesor i ministar u francuskoj vladi. (Prim. prev.)

9 Ruski preduzetnik i milijarder. (Prim. prev.)

10 Francuski pisac, pesnik i esejista. (Prim. prev.)

11 Američki preduzetnik ruskog porekla, suosnivač kompanije *Gugl*. (Prim. prev.)

domovini najmarljivijih časovničara. Godine 1816, u Vili Diodati, Meri Šeli je osetila svu gotiku ovog grada. Mir i tišina ovde počinjavaju na prividnom racionalizmu. Oduvek sam zabludom smatrao kliše o mirnoj Švajcarskoj, pogotovo posle nekoliko šampanjskih kavgi u „Barok klubu“.

Ženeva je Rusoov plemeniti divljak kog je pripitomio Kalvin: svaki Helvećanin zna da će verovatno pasti u provaliju, završiti smrznut u nekom procepu u ledu ili udavljen na dnu planinskog jezera. U mojim sećanjima iz detinjstva, Švajcarska je zemlja divljih novogodišnjih dočeka na velikom Trgu Verbije, čudnih cvrkuta, vilinskih kolibica u noći, napuštenih zamkova i maglovitih dolina, gde samo viljamovka štiti od hladnoće. Ženeva, „protestantski Rim“, u žalosti zbog svoje bankarske tajne, čini mi se idealnom ilustracijom izreke kneza od Linja:¹² „Razum je često nesrećna strast“. Ono što mi se u Švajcarskoj sviđa jeste vatra koja tinja pod snegom, tajno ludilo, kanalisana histerija. U jednom tako čvrsto vođenom univerzumu, život može da posrne u svakom trenutku. Na kraju krajeva, Ženeva sadrži reč „gen“¹³ u svom imenu: dobro došli u zemlju koja je oduvek želela da kontroliše čovečanstvo. Posvuda uz obalu jezera plakati su najavljivali izložbu u Fondaciji „Marten Bodmer“ iz Kolonjija, posvećenu „Frankenštajnu, iz tame stvorenom“. Bio sam siguran da su bentliji koji tiho klize oko vodoskoka krcati neupadljivim čudovištima.

– Možemo li da idemo na ovu izložbu, tata?

– Imamo pametnija posla.

Fondi napravljen pola od grijera pola od vašrena iz „Kafe di Soleja“ bio je gotovo lagan. Ni slično pločama

12 Šarl-Žozef, sedmi princ od Linja, belgijski plemić i pisac, austrijski general-feldmaršal. (Prim. prev.)

13 Neprevodiva igra reči: francuski naziv za Ženevu je *Genève*, a francuska reč za gen je *gène*.

žute masnoće koje proždiremo u Parizu. Moja ćerka je u to umakala sredinu hleba cičeći od radosti.

– Oh! Otkad ga nisam jela! Mmmmm!

– Ne pričaj s punim ustima.

– Ne pričam, onomatopejišem.

Romi ima odlične gene: s moje strane, potiče iz duge loze bearnskih lekara, a od svoje majke je nasledila vrlo kreativan rečnik. Pre nego što me je ostavila, Karolin je često od imenica pravila glagole. Stvarala je reči svakog dana: idem da „pilatišem“ po podne, „bioskopišem“ večeras. Jednog dana, neki njeni neologizmi ući će u rečnik, poput „čipsirati“ ili „instagramirati“. Kad me je šutnula, Karolin nije rekla „ostavljam te“, već „vreme je da se raskantamo“. Svakako, švajcarski fondisti nije jelo koje preporučuje Svetska zdravstvena organizacija (Avenija Apija 20, 1211 Ženeva 27), posebno u vreme ručka. Ali Romina sreća važnija je od naše besmrtnosti. Ostavili smo prtljag u „La Rezervi“, palati na ivici Ženevskog jezera, i dok sam pregledao ponudu spa-centra ovog hotela, koji predlaže *antiejdzing* program zasnovan na genetskoj dijagnozi moje „bioindividualnosti“, malena je zaspala na somotskom kanabetu koje je odabrao Žak Garsija.¹⁴

U predvorju Univerzitetske bolnice u Ženevi usklađene su stare radioaktivne mašine, čudne zastarele naprave, preteče skenera. Na mesto nuklearne nauke iz šezdesetih stupile su mikroskopske operacije, manje kabaste. Napolju, grupe studenata medicine sedele su na travi, dok su se unutra mladi pripravnici u belim mantilima zanimali laboratorijskim balonima, epruvetama i posudama s ćelijama. Ljudi su ovde naviknuti da pripitomljavaju ljudsko biće, da ispravljaju nedostatke *homo sapiensa*, odnosno poboljšavaju ovog starog kičmenjaka.

14 Francuski arhitekta, dizajner enterijera i dekorater. (Prim. prev.)

Švajcarska nije bila sumnjičava prema posthumanizmu jer je znala da je čovek od rođenja nesavršen. Sreća je ličila na prijatan studentski grad, budućnost je bila *teen movie* u medicinskom okruženju. Romi je bila oduševljena: susedna bašta imala je trem s ljuljaškama, trapezom, karikama i vrteškom.

Na devetom spratu fakulteta bilo je Odeljenje genetske medicine. U zelenoj polo majici, profesor Stilijanós Antonarakis više je ličio na mešavinu Paola Koelja i Antonija Hopkinsa nego na doktora Fausta. Dobročudan kao prvi, zanosan kao potonji. Predsednik „Human Genome Organization“ (HUGO) gladio je svoju belu bradicu ili brisao svoje metalne naočare kao pomalo rasejani profesor Lalkmus,¹⁵ objašnjavajući kako će čovečanstvo da mutira u radosti i veselju. Romi se odmah dopala njegova *new age* strana: nežan pogled, prijatan osmeh, srećna budućnost. Njegova kancelarija bila je neopisiv vašar, prava starinarnica jednog biotehnološkog alhemičara, ali osećalo se da u tom haosu postoji red. Na jednom postolju ležala je ogromna plastična DNK spirala. Pogledao sam naslove knjiga: „Hystory of Genetics vol. 1, vol. 2, vol. 3, vol. 4, vol. 5...“. Najnovija genetska otkrića bila su već drevna istorija za ovog stručnjaka međunarodnog nivoa. Jedan računar bez utrobe pretvoren je u saksiju u kojoj je neki postatomski dekorater zasadio čelične grančice s *nespresso* konzervama na vrhovima, kako bi napravio buket koji nikad neće uvenuti.

– Hvala, profesore, što trošite malo svog dragocenog vremena da biste nas primili.

– Pred nama je čitava večnost...

Njegove oči, plave kao švajcarski lednici, slagale su se s lokalnim nebom.

– Možete li objasniti mojoj ćerki šta je to DNK?

15 Jedan od glavnih junaka stripa *Avanture Tintina*. (Prim. prev.)

– Rađamo se s ličnim genomom: to je ogroman tekst od tri milijarde slova pomnožen s dva (vaš otac, vaša majka). Svi smo jedinstveni jer je naš genom jedinstven, osim kod jednojajčanih blizanaca. Zatim nastupaju somatske mutacije usled sunca, hrane, lekova koje uzimamo, zagađenja vazduha, životne higijene itd. To nazivamo epigenetikom. Starenje je takođe individualni fenotip. Neke osobe stare brže od drugih.

Profa je govorio francuski s prijatnim grčkim akcentom. Osećaćemo se dobro u svetu prema čoveku sazdanom, ako bude naseljen klonovima doktora Antonarakisa.

– Ćelija je besmrtna. Ljudi su se pojavili u Maroku pre 300.000 godina. Pre toga, bila je to druga vrsta, a još pre toga, sasvim treća vrsta. A *most common ancestor* bila je ćelija. Ova ćelija prisutna je kako kod mene tako i kod vas dvoje. Ovu ćeliju prenosim novom naraštaju putem svoje sperme, a vi ćete je, gospođice, jednog dana preneti putem svoje jajne ćelije.

Romi je možda bila malo mlada za predavanje o razmnožavanju. Brže-bolje sam promenio temu.

– Dakle u svima nama postoji nešto besmrtno?

– Upravo tako. Nova ćelija se ne može napraviti. Ćelije se mogu reprogramirati, u njih se mogu unositi novi geni, neki geni se mogu izbrisati kako bi se promenila sudbina ćelije, ali ne može se stvoriti nova živa ćelija. Danas se ni nova bakterija ne može napraviti, iako je verovatno da će to za dve ili tri godine biti moguće.

– Pričajte mi o sekvenciranju genoma.

– Danas je to vrlo lako. Uzmemo dva mililitra vaše pljuvačke i izolujemo DNK. Kad sam počinjao pre trideset godina, to smo radili ručno, ali sad možemo videti vaših tri milijarde slova u roku od nedelju dana. S veoma moćnim računarskim softverom mogu se uporediti vaše razlike s referentnim nizom koji je završen 2003. godine.

Bio je to međunarodni projekat započet 1990. godine, u kome sam imao sreće da učestvujem: „Human Genome Project“. Baza podataka je svima dostupna.

– Da li referentni DNK pripada Amerikancu Kregu Venteru?¹⁶

– On je svoje sekvenciranje obavio samostalno, uporedo s našim. U Sjedinjenim Državama on je prvi bio sekvenciran, zajedno s još nekoliko ljudi, uključujući i dobitnika Nobelove nagrade za medicinu 1978. godine, Hamiltona Smita. To je samo konvencija: to ne znači da je Kregov DNK normalan, samo je prvi dekodiran, i od tad se varijacije proučavaju prema toj referenci.

– Tata, mogu li napolje da se igram?

Pogledao sam profesora i on je pogledao mene. Bilo je očigledno da Romi ovaj razgovor o napretku genetike nije toliko zabavan koliko ljuljanje u parku.

– U redu, ali ostani blizu trema, da mogu da te vidim kroz prozor. I ne gasi mobilni. I nemoj da staješ na ljuljašku. I...

– Tata, programirana sam da živim hiljadu godina, dakle mogu da se spuštam niz tobogan. Nema frke.

Doktor Antonarakis je prasnuo u smeh.

– Gospođice, vaš genom još nije sekvenciran, trebalo bi proveriti tu informaciju!

Okrenuo se ka meni:

– Ako želite, moja asistentkinja može da bude s njom dok mi razgovaramo.

Pritisnuo je neko dugme i pojavila se mlada laborantkinja. Tamna kosa joj se isticala na belom mantilu, i deolovala je oduševljeno što je iznenada unapređena u bebi-siterku i što može da izađe na svež vazduh. Dva prelepa deteta napustila su kancelariju kikoćući se.

16 Američki biotehnolog, biohemičar, genetičar i preduzetnik. (Prim. prev.)

– Gde smo stali? – upitao je Antonarakis.

– Kod Krega Ventera. Video sam njegov rad na netu. On je pravi Viktor Frankenštajn: stvorio je sintetički genom mikoplazme. Po svemu sudeći, uzviknuo je „It’s alive!“, kao ludi naučnik Meri Šeli, sećate se? Doktor Frankenštajn je uzviknuo „Ono živi!“ kad je njegovo stvorenje, ručno pravljenom upravo ovde, u Švajcarskoj, posle nekoliko elektrošokova počelo da diše, da se mrda, pre nego što će ustati i sve podaviti.

– Nisam čitao *Frankenštajna*, ali vidim na šta ciljate! Kreg Venter je zamenio prirodni hromozom hromozomom stvorenim u svojoj laboratoriji. I uspeo je da ga usadi u majušni živi organizam. Čak se i našalio upisavši sopstvene inicijale u svoj genom: „JCVI-syn3.0“. To je veštačko biće koje živi i razmnožava se.

– Lično, ja to vidim kao šaljiv eksperiment među istraživačima. Sigurno je uzbudljivo napraviti bakterije na računaru, ali stvarno ne vidim kako to unapređuje čovečanstvo.

– Jednog dana to može pomoći da se otkriju novi materijali, hibridna goriva, nove legure...

Tad sam uradio nešto što televizijski profesionalci često rade kad se pogube: pokunjuo sam se i pročitao sledeće pitanje sa svog papira. Mislio sam da sam tu da pripremim tok-šou, ali u tom trenutku sam shvatio da sam zapravo došao zbog nečeg drugog.

– Mislite li da sekvenciranje mog DNK može da mi produži život?

– Ako ste bolesni, može vam pomoći da saznate uzrok bolesti. Postoji oko 8.000 genetskih oboljenja, a pomoću vašeg DNK od njih se može dijagnosticirati 3.432. Prenatalna dijagnoza može se takođe postaviti kako bi se eventualno prekinula rizična trudnoća. Sekvenciranje takođe omogućava terapiju određenih genetskih bolesti, i pruža

više informacija o raku. Sve vrste raka su genomski poremećaji. Ovo omogućava kategorizaciju različitih karcinoma i pronalaženje individualne terapije. Konačno, sekvenciranje omogućava proučavanje predispozicija za određene bolesti, zahvaljujući statističkim alatima. Ja ovakva istraživanja preporučujem isključivo za Alchajmerovu bolest i rak dojke.

– Vi na „Genomskoj klinici“ predviđate ovakve stvari. Može li se reći da je sekvencirani DNK zamenio stetoskop?

– Švajcarska država ne voli naziv „Genomska klinika“, više vole da se govori o „genomskim konsultacijama“. Grešite: otkrivamo bolesti, ali ne i predispozicije.

– Koja predviđanja su naučno pouzdana?

– Ako je neka žena nosilac BRCA1 ili BRCA2 mutacije gena, kao Anđelina Džoli, onda ta žena ima 70% verovatnoće za razvoj raka dojke, dok je verovatnoća kod opšte populacije devet posto. U tom slučaju, treba raditi skrining svakih šest meseci ili uraditi bilateralnu mastektomiju.

O katastrofalnim operacijama govorio je nežno. Na zidu, nerazumljive hemijske jednačine naškrabane markerom skrivale su možda fontanu večne mladosti. Dobri doktori uvek su pitali svoje pacijente o njihovim roditeljima i bakama i dekama: predviđanje budućnosti deo je njihovog posla, želeli oni to ili ne. Rak je kao terorista: mora se neutralisati pre nego što izvrši svoj atentat. U tome je velika novina: s genetikom nećemo čekati da se razbolimo kako bismo se lečili. Genom je *minority report*¹⁷ vašeg tela.

– Bavite li se ovde genetskim inženjeringom, da ili ne?

17 Kratka SF priča Filipa K. Dika iz 1956, po kojoj je 2002. snimljen istoimeni film; tema je sprečavanje zločina pomoću predviđanja budućnosti. (Prim. prev.)

– Naravno. Mene interesuje trizomija hromozoma 21.¹⁸ Pokušavam da pronađem sve bitne gene u hromozomu 21. Ovde stvaramo transgene miševе s ljudskim bolestima. Imam laboratoriju u kojoj se proizvode matične (iPS) ćelije. Isprobavamo različite lekove protiv mentalne zaostalosti. Ima nade. Vršimo kliničke eksperimente. San mi je da jednog dana vidim inteligentnog daunovca.

Ne znam da li je bio svestan koliko je ta rečenica bila skandalozna. Hteli mi to ili ne, nestanak trizomije je od pronalaska amniocenteze činjenica. Svi smo mi eugeničari, čak i ako izbegavamo da koristimo tu reč.

– Šta mislite o kalifornijskim transhumanistima koji žele da isprave, poboljšaju, „uzdignu“ čovečanstvo?

– Taj san postoji još od pre Drugog svetskog rata: eksperimenti laboratorije u Kold Spring Harboru. Bila je to divna utopija, stvoriti čovečanstvo bez bolesti.

– „Čovečanstvo bez bolesti“: to su doslovno reči Bila Gejtsa (eks-Majkrosoft), Marka Zakerberga (Fejsbuk) ili Sergeja Brina (Gugl), tri čoveka koji su među najbogatijima na planeti. Zakerberg je upravo najavio investiciju od tri milijarde dolara za iskorenjivanje svih bolesti pre 2100. godine.

– U to vreme, tridesetih godina, istraživači u Kold Spring Harboru želeli su da iskorene bolesti putem eugenike. Sterilišući neke ljude i prisilno spajajući druge. Ovaj predivni san prisvojili su nacisti, i otad je diskreditovan. Ali sve porodice žele da imaju decu zdraviju od drugih.

– Insinuirate li da su transhumanisti nacisti?

– Samo kažem da ako nešto promenimo u svom genomu, ne znamo kakve su posledice. Primer: u Indiji sam, pre deset godina, video veliku porodicu od četrdeset ljudi u kojoj su svi imali po šest prstiju na rukama i nogama. Svaki pojedinac u ovoj porodici imao je dvadeset četiri

18 Daunov sindrom. (Prim. prev.)

prsta! Rekoh sebi: „Ovi ljudi imaju evolutivnu prednost ako postanu pijanisti!“

Nadgledao sam kako se Romi penje na dečji trapez pomislivši kako bi se ovaj simpatični Grk jako svideo Meri Šeli. Njegov vragolast nastup krio je naučnika avanturistu. Počinjao je da me boli stomak, ali možda mi je samo teško pao fondi.

– Njihovih šest prstiju je funkcionisalo kako treba?

– Savršeno su se služili njima. Imali su još jedan mali prst, sa sve zglobom. Zamislite to za sviranje harfe!

– Dvadeset posto bolja tehnika, zaista! I za čačkanje uva takođe...

– Iskreno sam u to vreme mislio da bi bilo sjajno ako bih mogao da primenim tu genomsku varijaciju na čitavo čovečanstvo. Zato sam uzeo krv od njih, s mišlju da poboljšam ljudsku vrstu. I uspeo sam da otkrijem mutaciju u jednom genu. Ovi ljudi su, kao vi i ja, imali po dva primerka genoma: majčin hromozom, očev hromozom i mutaciju koja je stvarala dvadeset četiri prsta umesto dvadeset. Ali kad bi neki član ove porodice imao tu mutaciju dva puta – što im se često dešavalo – umirao bi u osmoj nedelji trudnoće. Bila je to zanimljiva mutacija u jednom primerku, ali štetna u dva primerka.

– Dođavola. Zbogom koncertima harfe.

– Iznosim vam ovo sećanje kako bih vam rekao da, ako diramo u naš evolutivni genom, ne znamo koliku cenu ćemo platiti kao vrsta. Kad god nešto unosimo u naš genom, treba videti koliku štetu činimo svojoj evoluciji. Ako želimo da poboljšamo svoju vrstu, to mora biti odluka celog našeg društva.

– Ipak, istina je da čovek nije savršen...

– Tako je: voćna muva drozofila ima mnogo moćnije oči od nas, a slepi miševi čuju mnogo bolje od nas. Nemamo grudni koš koji bi nam štitio jetru i slezinu, tako